

Editör: Emin KARİP

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Yeni YÖK Kur Tanımına Uygun

7. Baskı

Çetin SEMERCİ - Kerim GÜNDOĞDU - Ferudun SEZGİN
Gökhan DEMİRCİOĞLU - Erdoğan KÖSE - Ali YILMAZ
Salih ÇEPNİ - Samih BAYRAKÇEKEN - Cemil YÜCEL

Editör: Prof. Dr. Emin Karip

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

ISBN 9944-919-25-8

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Şubat 2007, Ankara

7. Baskı: Eylül 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A
Yenimahalle/ANKARA
(03 12 394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 03 12 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 03 12 435 44 60

Dağıtım: 03 12 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 03 12 431 37 38

Hazırlık Kursları: 03 12 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

ÖN SÖZ

Ölçme ve Değerlendirme kitabı öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme işlemlerinin geçerli ve güvenilir verilere dayalı olarak yürütülebilmesi için öğretmenlerin sahip olmaları gereken temel bilgi, kavram ve becerilerin kazandırılması amacıyla hazırlanmıştır. Kitabın içeriği “Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme” Dersinin YÖK tarafından oluşturulan kur tanımı ile sınırlandırılmıştır.

Kitabın Birinci Bölümünde ölçme ve değerlendirme kavramları açıklanmış ve ölçme değerlendirmenin eğitim öğretim süreci ile ilişkisi irdelenmiştir. İkinci Bölümde ise ölçme ve değerlendirmenin temelini oluşturan, ölçülebilir nitelikte öğrenme amaçlarının oluşturulması farklı yaklaşımlara göre açıklanarak örnekler sunulmuştur. Üçüncü Bölümde ölçme araçlarında “Geçerlik ve Güvenirlik” konusu ele alınmıştır. Öğretim sürecinde geçerli ve güvenilir ölçme sonuçlarının elde edilmesi ve öğretim süreci sonunda öğrencilere kazandırmayı amaçladığımız özellikleri tam ve doğru ölçebilmek için neler yapılabileceği, ölçme araçlarının hatalardan nasıl arındırılabilceği ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Dördüncü Bölümde ölçme ve değerlendirme sürecinin planlanması aşamalı olarak açıklanmış ve bir test planının her bir basamağında yapılacak iş ve işlemler sunulmuştur.

Beşinci Bölümde öğretim sürecinde kullanılan sözlü yoklamalar, yazılı yoklamalar ve çoktan seçmeli testler gibi geleneksel ölçme araçlarının hazırlanması için nelere dikkat edileceği ve nasıl bir yol izleneceği örnekleri ile sunulmuştur. Günümüzde öğretimin amaçlarının yalnızca geleneksel ölçme araçları ve yöntemleriyle ölçülmesi ve değerlendirilmesi yeterli olmayacağı düşüncesinden hareketle, Altıncı Bölümde performans değerlendirilmesi; performans değerlendirme kavramı, performans değerlendirmenin niçin kullanılması gerektiği ve bu yaklaşımlar arasında en çok kullanılanlardan biri olan bireysel gelişim dosyalarının nasıl oluşturulacağı ve uygulanacağı uygulama örnekleriyle açıklanmıştır.

Özellikle geleneksel ölçme araçlarının; testlerin hazırlanması ve uygulanması belirli test geliştirme işlemlerinin bilinmesini ve titizlikle uygulanmasını gerektirmektedir. Örneğin çoktan seçmeli testlerde test maddelerinin güçlük derecesi ve ayırt ediciliği gibi özelliklerin testin amacına bağlı olarak belirlenmesi ve amaca hizmet edecek nitelikte bir test hazırlanması gerekir. Bu nedenle, Yedinci Bölümde test geliştirme ile ilgili işlemler ve uygulamalar ele alınmıştır.

Testlerden elde edilen puanların farklı amaçlar için farklı yöntemleri kullanarak nota dönüştürülmesi ve not verme ile ilgili teorik ve pratik hususlar Sekizinci Bölümde sunulmuştur. Son bölümde ise test puanları ve notların anlamlı bir şekilde kullanılmasını sağlayacak temel istatistiksel işlemler uygulama örnekleriyle açıklanmış ve temel istatistiksel işlemler tanımlanmıştır.

Bu kitapta ölçme ve değerlendirme öğretim sürecinin bütüncü bir ögesi olarak ele alınmıştır. Öğretim ile ölçme ve değerlendirme ilişkisinin tam olarak anlaşılabilmesi amacıyla ölçülebilir öğrenme amaçlarının oluşturulması ve amaçlarla ölçme ve değerlendirmenin tam olarak ilişkilendirilmesi özellikle ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır. Öğrenme ve öğretme yaklaşımlarında yenilikler, ölçme ve değerlendirme de yeni anlayış ve uygulamaları gerektirmektedir.

Bu kitabın hazırlanmasında düşünce aşamasından baskı aşamasına kadar geçen süreçte, başta titiz ve özenli bir çalışma ortaya koyan yazarlar olmak üzere, eleştiri ve önerileriyle kitabın gelişmesine katkı sağlayan meslektaşlarıma ve her aşamada titiz bir çalışma ortaya koyan Pegem Akademi ekibine teşekkür ediyoruz.

Ölçme ve Değerlendirme kitabının öğretmenlere ve öğretmen adaylarına, öğrenme ve öğretme yaklaşımlarında gözlenen gelişmelere paralel olarak, ölçme ve değerlendirmede ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, anlayışlar ve uygulamalarda rehberlik etmesini bekliyoruz. Kitabın öğretmen adaylarına ve öğretmenlere, eğitim öğretimin amaçlarına uygun ve daha nitelikli bir ölçme ve değerlendirme yapabilmelerine sağlayacağı katkı, editörün ve yazarların en önemli kazanımı olacaktır.

Ölçme ve Değerlendirme kitabını çocuklarımızın daha iyi bir eğitim alması için sabır, azim ve özveri ile çalışan; eğitime yüreğini koyan öğretmenlerimize ithaf ediyoruz.

Ankara

Prof. Dr. Emin Karip

BÖLÜMLER ve YAZARLARI

1. Bölüm: Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme

Prof. Dr. Çetin Semerci, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

2. Bölüm: Ölçülebilir Öğrenme Amaçlarının Oluşturulması

Doç. Dr. Kerim Gündoğdu, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

3. Bölüm: Ölçme ve Değerlendirmede Temel İstatistiksel İşlemler

Doç. Dr. Ferudun Sezgin, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi*

4. Bölüm: Geçerlik ve Güvenirlik

Doç. Dr. Gökhan Demircioğlu, *Karadeniz Teknik Üniv., Fatih Eğitim Fakültesi*

5. Bölüm: Öğretimde Ölçme ve Değerlendirmenin Planlanması

Doç. Dr. Erdoğan Köse, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

6. Bölüm: Ölçme-Değerlendirmede Testler

Doç. Dr. Ali Yılmaz, *MEB Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürü*

7. Bölüm: Performansların Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Salih Çepni, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

8. Bölüm: Test Geliştirme

Prof. Dr. Samih Bayrakçeken, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi*

9. Bölüm: Sınıf İçi Değerlendirme ve Not Verme

Prof. Dr. Cemil Yücel, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

İÇİNDEKİLER

Ön söz	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v
İçindekiler.....	vi

1. BÖLÜM EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

(ss: 1-15)

Çetin Semerci

Ölçme ve Değerlendirme Kavramları	2
Ölçme ve Değerlendirmenin Amacı	4
Değerlendirme Türleri	8
Özet	14
Yararlanılan Kaynaklar	15

2. BÖLÜM ÖLÇÜLEBİLİR ÖĞRENME AMAÇLARININ OLUŞTURULMASI

(ss: 17-50)

Kerim Gündoğdu

Ölçülebilir Öğrenme Amaçlarının Oluşturulması	18
Amaçların Belirlenmesi Neden Gereklidir	19
Öğrencilerin Öğrenme Amaçlarından Haberdar Edilmesi.....	20
Amaç Belirleme ve Ölçme Arasındaki İlişki.....	20
Öğrenme Ürünlerinin Sınıflandırılması	27
Öğrenme Amaçlarının Öğeleri	44
Gözlenebilir ve Ölçülebilir Amaçların Oluşturulması.....	46
Özet.....	48
Yararlanılan Kaynaklar	49

3. BÖLÜM ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEDE TEMEL İSTATİSTİKSEL İŞLEMLER

(ss: 51-88)

Ferudun Sezgin

Giriş	52
Ölçek Türleri.....	53
Verilerin Özetlenmesi ve Grafikle Gösterilmesi	59
Merkezi Eğilim Ölçüleri.....	69
Dağılım Ölçüleri.....	75
Normal Dağılım	80
Özet.....	85
Yararlanılan Kaynaklar	86

4. BÖLÜM
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK
(ss: 89-122)
Gökhan Demircioğlu

Giriş	90
Geçerlik	91
Kapsam Geçerliği.....	92
Ölçüt Geçerliği.....	94
Yapı Geçerliği	95
Geçerliği Etkileyen Faktörler	97
Güvenirlik.....	98
Ölçmede Hata	99
Korelasyon Katsayısı.....	100
Güvenirlik İndeksi ve Güvenirlik Katsayısı.....	103
Güvenirlik Hesaplama Yöntemleri	105
Ölçmenin Standart Hatası.....	113
Güvenirliği Etkileyen Faktörler.....	114
Güvenirlik ile Geçerlik Arasındaki İlişki	116
Yararlanılan Kaynaklar	118

5. BÖLÜM
ÖĞRETİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMEİN PLANLANMASI
(ss: 123-152)
Erdoğan Köse

Giriş	122
Ölçmenin Ne Amaçla Yapıldığının Belirlenmesi	123
Hazırlanışlık/Öğretim Öncesi Ölçme ve Değerlendirme	125
Öğretim Sürecinde Ölçme ve Değerlendirme	127
Öğretim Sürecinin Sonunda Ölçme ve Değerlendirme	128
Belirtke Tablosu Hazırlama	131
Testte Yer Alacak Madde Türlerinin Belirlenmesi.....	136
Test Maddelerinin İçeriğinin ve Madde Sayısının Belirlenmesi.....	137
Bir Bütün Olarak Testi Oluşturma	141
Hazırlanan Testi Uygulama	144
Testi Puanlama ve Sonuçları Değerlendirme	144
Test Maddelerinin Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Genel Hususlar	144
Öğrenme ve Öğretimin Geliştirilmesi Üzerinde Odaklanma.....	147
Özet	148
Yararlanılan Kaynaklar	150

6. BÖLÜM
ÖLÇME-DEĞERLENDİRMEDE TESTLER

(ss: 153-232)

Ali Yılmaz

Giriş	152
Ölçme-Değerlendirmede Ölçme Araçları: Testler	152
Akademik Başarının Ölçülmesinde Kullanılan Testler	158
Sözlü Testler (Sözlü Sınavlar)	158
Yazılı Testler (Yazılı Sınavlar)	166
Objektif Testler	188
Doğru Soru Sorabilmek	226
Yararlanılan Kaynaklar	229

7. BÖLÜM
PERFORMANSLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

(ss: 233-292)

Salih Çepni

Giriş	232
Performansların Değerlendirmesi Nedir ve Niçin Yapılmalıdır?	233
Performansların Değerlendirilmesinde Uyulması Gereken Temel İlkeler	235
Performansların Değerlendirilmesinde Kullanılan Teknikler	237
Performans Değerlendirme Araçlarının Geliştirilmesi	252
Dereceli Puanlama Anahtarı (Rubrik)	258
Bireysel Gelişim Dosyası (BGD; Portfolio veya Öğrenci Seçki Dosyası) Hazırlama	267
Bireysel Gelişim Dosya Türleri	275
Portfolio Kültürü Sınıflarda Nasıl Oluşturulabilir?	276
Performansın Değerlendirilmesinde Geçerlilik ve Güvenilirlik ile İlgili Hususlar	280
Yararlanılan Kaynaklar	283

8. BÖLÜM
TEST GELİŞTİRME

(ss: 293-324)

Samih Bayrakçeken

Giriş	292
Testin Hazırlanması ve Uygulanması	292
Madde Analizi ile Test Maddelerinin Geliştirilmesi	310
Özet	321
Yararlanılan Kaynaklar	322

9. BÖLÜM
SINIF İÇİ DEĞERLENDİRME VE NOT VERME

(ss: 325-313)

Cemil Yücel

Konunun Önemi ve Kapsamı	324
Değerlendirme	325
Test Değerlendirme ve Not Verme	329
Puanlama Çeşitleri ve Kullanım Alanları	333
Özet	360
Yararlanılan Kaynaklar	361

EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

*Çetin Semerci **
Bartın Üniversitesi

Kazanımlar

Bu bölümün sonunda öğrenci;

- *Ölçme ve değerlendirme kavramlarını tanımlar.*
- *Öğretimde ölçme ve değerlendirmenin rolünü ve önemini açıklar.*
- *Biçimlendirme ve değer biçmeye yönelik değerlendirmelerin özelliklerini bilir.*
- *Formal ve informal değerlendirmenin tanımını yapar.*
- *Formal ve informal değerlendirmelerin sınıftaki rolünü ve önemini açıklar.*

İçindekiler

- *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*
- *Ölçme ve Değerlendirme Kavramları*
- *Ölçme ve Değerlendirmenin Amacı*
- *Değerlendirme Türleri*
- *Özet*
- *Yararlanılan Kaynaklar*

* Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Ölçme ve Değerlendirme Kavramları

Öğrenme-öğretme sürecinde bireylerin kazanmış oldukları bilgi, beceri ve yeterlikler ile öğretme uygulamalarının etkililiğini belirlemek için ölçme ve değerlendirme çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Okullardaki öğrencilerin, bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor davranışlarındaki değişme ve gelişmeleri görmede, zamanında yapılan bir ölçme ve değerlendirme ile başarısız öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin giderilmesinde, başarılı öğrencilerin güdülenmesinde, öğreticilerin kendilerini değerlendirmelerinde ölçme ve değerlendirme önemli bir yer tutar. Diğer taraftan yöneticilerin, öğretmenlerin ve velilerin öğrenme ve öğretme süreci ile ilgili kararlarında ve yargılarında en önemli veri kaynağı ölçme ve değerlendirme sonuçlarıdır.

İnsanların zekâları, ilgileri, bilgileri, boyları ve kiloları aynı olsaydı ölçme ve değerlendirme çalışmalarına gerek duyulmazdı. Bu anlamda ölçme ve değerlendirmenin fark kavramından ortaya çıktığı söylenebilir ¹. Ölçme bir şeyin özelliğinin veya niteliğinin belirlenmesi işlemidir.² Eğitim öğretimde ölçtüğümüz özellikler öğrencilerin bilgileri, anlayışları, kavrayışları, becerileri, davranışları, tutum veya değerleri ile ilgili olabilir. Ölçme işleminde informal gözlemler, öğrencilerin yaptığı çeşitli proje ve çalışmalar, öğretmenlerin hazırladığı yazılı yoklamalar, testler ya da çeşitli standart testler kullanılabilir. Yapılan ölçme işleminde ölçüm bir sayı ile ifade edilebileceği gibi, nitel olarak da ifade edilebilir. Örneğin; öğretmenin bir öğrencinin matematik dersinden hoşlanmadığını söylemesi nitel bir tanımlamadır ve öğretmenin gözlemlerinin bir sonucudur. Ölçmek, bir özelliğin ya da niteliğin sistematik olarak sayılarla ya da sembollerle ifade edilmesidir. Örneğin; bir öğrencinin 100 sorudan 70'ini doğru cevapladığının ya da 100 üzerinden 70 puan aldığıının belirlenmesi bir ölçme işlemidir. Öğrencinin aldığı puan ölçme işlemi sonucunda elde ettiğimiz bir ölçümdür. Bu bilgilerden hareketle bu öğrencinin başarılı ya da başarısız olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü başarılı ya da başarısızlık bir yargıyı içerir ve bir ölçütün kullanılmasını gerektirir. Örneğin; öğrencilerin başarılı olabilmesi için kazanımların en az % 80' ini edinmiş olmaları gerekiyorsa, 100 soruluk bir testte 80'den daha az soruyu doğru cevaplayan öğrenciler başarısızdır. Burada başarının ölçütü soruların %80'ini doğru cevaplamış olmaktır. Bu ölçüt olmadan sadece ölçülen değerden hareketle bir yargıya varılamaz.

Ölçmeler, doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılır. **Doğrudan ölçme**, herhangi bir niteliğin doğrudan doğruya uygun bir birimle kıyaslanarak ölçülmesidir. Doğrudan ölçmelere, temel ölçmeler de denilebilir. Doğrudan ölçmelere şu örnekler verilebilir: “Odadaki kişi sayısı sekizdir”, “Berkay'ın boyu 112 santimetredir”, “bu elmalar bir kilodur” vb. **Dolaylı ölçme** ise, bir özelliğin başka bir değişken/özellik yardımıyla ölçülmesidir. Örneğin, termometrenin 25 santigrat dereceyi göstermesi, bir öğrencinin zekâ testinden 125 puan alması, bir öğretmene uzmanlık unvanı verilmesi gibi ölçümler dolaylı ölçümlerdir^{3,4}. Bu örnekte asıl ölçtüğümüz şey öğrencinin zekâsı değil, zekânın göstergesi olarak kabul ettiğimiz bazı özellik-

lerdir. Örneklerde de görüldüğü gibi, doğrudan ölçmelerde sayı, dolaylı ölçmelerde ise sayı yanında daha çok sembol, kod, derece ve unvan kullanıldığı görülmektedir. Dolaylı ölçmelerde hata payı daha çok olduğu için bu yola başvurma eğilimi olabilmektedir.

Eğitimde dolaylı ölçmeler kullanıldığında göreceli sıfır (izafi sıfır, bağıl sıfır, keyfi sıfır) önem kazanmaktadır. Bir öğrencinin bir testten “0” alması, öğrencinin o dersle ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadığı anlamına gelmez. Yine benzer şekilde öğrenci hasta ise sınava motive olamıyorsa, boş kağıt veriyorsa, göreceli bir değer olan sıfırın kullanılması kaçınılmaz olmaktadır. Gerçek sıfır (doğal sıfır, mutlak sıfır), ölçülen özelliğin mutlak anlamda olmaması demektir. Bu durum, normal şartlarda mümkün değildir. Öğrenci en azından derse bir iki defa devam etmiştir veya önceki yıllarda o dersin alt yapısıyla ilgili bir şeyler öğrenmiştir. Diğer taraftan, öğrenci 100 almışsa, acaba derse ilişkin tüm bilgileri biliyor mudur? Veya 50 almışsa tüm bilgilerin tam yarısını mı biliyordur? Sorularına cevap bulup oranlama yapmak zor görünmektedir^{5,6,7}. Çünkü tüm bu örneklerde dolaylı ölçüm yapılmaktadır. Oysa doğrudan ölçmede, örneğin bir nesnenin ağırlığının “0 gram” olması söz konusu olamaz; “0” ağırlığı ölçeceğimiz bir nesne olmadığı anlamına gelir.

Düşünme Zamanı

- *Ölçme ve değerlendirme kavramları size neleri çağrıştırmaktadır?*
 - *Eğitim öğretim sürecinde bugüne kadara sizinle ilgili verilen kararlar ne tür ölçme ve değerlendirme işlemlerine dayalı olarak verildi?*
 - *Eğitim öğretim sürecinde karşılaştığınız ölçme ve değerlendirme işlemleri ile size ne öğretildiği arasında nasıl bir ilişki vardı?*
-

Ölçme denildiği zaman ilk akla gelen sınavlardır. Öğrenci başarıları sınavlarda kullanılan çeşitli ölçme araçları ile ölçülebilir. Bu araçlar, çoktan seçmeli testler, uzun cevap gerektiren sınavlar, kısa cevaplı testler, sözlü yoklamalar ya da çeşitli performans testleri olabilir. Ancak, insanların ilgileri, tutumları, görüşlerin doğruluk dereceleri, sevgi, mutluluk ve saygıları anket ve ölçeklerle ölçülebilmektedir. Bu anlamda ölçme, çeşitli testler, anketler ve ölçekler kullanılarak yapılmaktadır.

Tüm ölçmeler, değerlendirme işlemlerine hizmet etmektedir. Değerlendirme bir ölçüt kullanarak yargıya varma ve karar verme sürecidir. Öğrencinin başarılı ya da başarısız olduğunu belirleme işlemi bir değerlendirmedir. Değerlendirme sonucunda ölçülen özelliğin ya da niteliğin yeterli ya da yetersiz, az ya da çok, kabul edilebilir ya da edilemez düzeyde olduğu gibi bir yargıya varılması söz konusudur. Örneğin; 100 soruluk bir testte 90 sorunun doğru cevaplanmış olması yeterli midir? Bu sorunun cevaplanabilmesi doğru cevap sayısının karşılaştırılmasını sağlayacak

4 Ölçme ve Değerlendirme

bir ölçütün varlığını gerektirir. Bu ölçüt, önceden belirlenmiş belirli bir doğru cevap sayısı olabileceği gibi, bireyin grup içindeki sıralamasını ya da yüzdelik dağılımda yerini esas alan bir ölçüt de olabilir. Yüz sorudan oluşan bu test, üniversite de öğrenime başladığınızda aldığınız yabancı dil muafiyet testi ise en az 60 soruyu doğru cevaplamış olmanız yeterli olabilir. Yüzde 60 başarı önceden muafiyet için yeterliğin ölçütü olarak belirlenmiştir. Bu test öğretmen olarak atanabilmeniz için aldığınız KPSS testi ise, 90 sorunun doğru cevaplanmış olması yeterli olmayabilir. Çünkü, sizin atanacağınız branş için sınava girenler arasında yapılan sıralamada sizin sıranız önemlidir. Burada önceden belirlenmiş bir ölçüt yoktur. Ölçüt sizin grup içindeki konumunuzdur. Örneğin, sizin branşınızda atama için 50 kişilik kadro ayrılmış ise ve 91 ve üzeri puana sahip 50'den fazla öğretmen adayı varsa, sizin puanınız yeterli değildir. Bu iki örnekten varacağımız sonuç; ister önceden belirlenmiş bir ölçüt olsun, ister grubun başarısına bağlı bir ölçüt olsun, değerlendirme yapılabilmesi için ölçme işleminin yapılmış olması ve elde edilen ölçümün bir ölçüt ile karşılaştırılarak bir yargıya varılması, değer biçme işleminin yapılması ya da bir karar alınması gerekir. Öğrencinin doğru cevap sayısı bir ölçümdür. Ancak, öğrenciye verilen not bir değerlendirmedir. Çünkü verilen not önceden belirlenmiş ölçütlere bağlıdır. Değerlendirmede mutlak (ölçüt bağımlı) ve bağıl (norm bağımlı) değerlendirme biçimleri not verme ile ilgili bölümde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Ölçme ve değerlendirme kavramları çoğu zaman birbirine karıştırılan iki farklı kavramdır. Bu kavramlar farklı olmakla birlikte, iki kavramı bir arada kullanmak durumundayız. Çünkü değerlendirme yapılmayacaksa, ölçmenin bir anlamı ya da amacı yoktur. Ölçme yapılmasının nedeni değerlendirme yapılacak olmasıdır. Ölçme işlemi sonunda değerlendirme yapılmadığı zaman, ölçme işleminde elde edilen ölçümlerle de bir sonuca varmak mümkün olmayacaktır.

Ölçme ve Değerlendirmenin Amacı

Ölçme ve Değerlendirme dersini alan bir öğrenci olarak, öğrenim yaşamınız süresince, şu ana kadar ortalama yaklaşık en az 800 kez sınava girmiş olmalısınız. İlköğretim ve ortaöğretimde haftada üç saatlik bir ders için her dönem en az iki yazılı bir sözlü sınav notu verilir. Bu her bir ders için en az üç kez sınava girmek anlamına gelir. Bu sınavlara öğretmenlerin ünite sonlarında ya da konu sonlarında uyguladıkları testleri, seviye tespit sınavlarını, ortaöğretim kurumlarına giriş sınavlarını ve üniversiteye giriş sınavlarını da ekleyebilirsiniz. Ayrıca bu süreçte öğrencilerin büyük bir çoğunluğu özel dershaneler ya da kurslarda defalarca deneme sınavlarına katılır.

Sınavlara ek olarak öğretmenin sınıf içinde çok daha sık başvurduğu, öğrencilerle ilgili günlük ve anlık kararlar vermede kullandığı, informal ölçme ve değerlendirme işlemleri eğitimin ve öğretimin bir parçası olarak her an karşımıza çıkar. Her bir sınav öğrenciler için ayrı bir önem ve anlam taşır. Belleğimizde sınavlar başarılı birer deneyim olarak yer alabileceği gibi, birçoğumuzun belleğinde korku, kaygı ve başarısızlıkla ilişkilendirilebilecek birer deneyim olarak yerini almış

olabilir. Birçoğumuz için sınav sözcüğü ya da test sözcüğü rahatsız edici bir anlam taşır. Bu rahatsızlık belirli bir ölçüde ölçme ve değerlendirmenin doğası ile ilgili olmakla birlikte, çoğu zaman kullanılan ölçme araçlarının niteliğinin düşük olması ile ilişkili olabilir. Bir öğrencinin yaşamında bu kadar çok sınav, bu kadar çok test gerçekten bir işleve sahip mi? Eğitim öğretimde ölçme ve değerlendirme işlemleri kendisinden beklenen işlevleri gerçekten yerine getirebiliyor mu?

Eğitim öğretimin gerçekleştiği her ortamda “ben ne durumdayım?”, “benim çocuğum ne durumda?”, “benim öğrencilerim ne durumda?”, “bizim okulumuzdaki öğrenciler ne durumda” ya da daha geniş anlamda “bizim ülkemizdeki öğrenciler ne durumdalar?” sorularının sorulması kaçınılmaz bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu soruların cevaplanması ölçme ve değerlendirmenin zorunluluğunu ortaya koyar. Eğitim öğretim sürecinde öğrenciler, veliler, öğretmenler, yöneticiler ve politikacılar çeşitli kararlar almak durumunda kalırlar. Bu kararlar öğrencinin yetenekleri, gelişim düzeyi ve gelişme potansiyeline bağlı olarak alınmak durumundadır. Öğrencinin yeteneklerinin, gelişim düzeyinin ve gelişme potansiyelinin belirlenmesi sistematik olarak bir ölçme ve değerlendirme gerektirir. Eğitim öğretim sürecinde ölçme ve değerlendirme sonucunda elde edilen bilgiler, öğrenciler ve eğitim öğretim süreci ile ilgili birçok kararda veri olarak kullanılır. Bu kararlar^{8,9};

- Öğretimle ilgili kararlar,
- Not verme ile ilgili kararlar,
- Öğrencilerin gelişim düzeylerini, ilgilerini ve yeteneklerini teşhis etmeye yönelik kararlar,
- Öğrencileri seçme ile ilgili kararlar,
- Öğrencileri yerleştirme ile ilgili kararlar,
- Rehberlik ve yönlendirme ile ilgili kararlar,
- Öğretim programı ile ilgili kararlar ve
- Yönetim ile ilgili kararları içerir.

Öğretim ile ilgili kararlar, öğretmenin eğitim öğretim sürecinde sürekli ve anlık olarak aldığı kararlardır. Öğretmen bu kararlar için kullandığı bilgileri çeşitli testler uygulayarak elde edebileceği gibi, sınıf içindeki gözlemlerinden ya da dersin işlenişi sırasında öğrencilere yönelttiği sorulara verilen cevap ve tepkilerden de elde edebilir. Öğretmen test sonuçlarından hareketle ya da öğrencilerin verdiği tepkilerden hareketle, bir konu üzerinde daha çok durması, daha farklı bir etkinlik yapması, örnekleri değiştirmesi veya bir sonraki konuya geçmesi gerektiğine karar verebilir. Bu kararlar çoğunlukla anlık kararlardır. Ancak, bu kararların dayanağı olan bilgilerin öğretmen tarafından doğru anlaşılması ve doğru kararlar verilmesi son derece önemlidir. Öğretmenin bir sonraki konuya geçmeye ilişkin yargısı doğru değilse, bu öğrencinin eksik veya yanlış öğrenmesine neden olabilir. Diğer yandan, öğretmenin konu üzerinde daha fazla örnek verme ya da daha fazla ayrıntıya girme

6 Ölçme ve Değerlendirme

gereğine ilişkin yargısı doğru değilse, gereksiz yere konu üzerinde daha uzun süre durmak, zamanın verimsiz kullanılmasına, öğrencinin sıkılmasına ve motivasyonun olumsuz etkilenmesine neden olabilir.

Not verme ile ilgili kararlar, daha çok belirli aralıklarla ve dönem sonlarında verilen kararlardır. Öğrencinin notu belirli bir test, proje çalışması, performans ödevi gibi çalışmalara dayalı olarak belirlenebilir. Bunun yanında, öğretmen öğrencinin notunu belirlemede sınıf içi katılım, öğrencinin tutum ve davranışları, gösterdiği çaba gibi etkenleri de göz önünde bulundurabilir. Ancak, bu etkenler başarının değerlendirilmesinde ayrı ele alınmalıdır. Çünkü öğrencinin akademik başarısı değerlendirilecekse, çaba göstermiş olması başarılı olduğu anlamına gelmez. Bu nedenle not vermede davranışın değerlendirilmesi ile başarının değerlendirilmesi birbirine karıştırılmamalıdır¹⁰. Öğrencinin notu bir testin sonucuna dayalı olarak belirleniyorsa, testten elde edilen puanların geçerliği ve güvenilirliği önem taşır. Notun belirlenmesinde diğer etkenler dikkate alınmıyorsa, öğretmenin gözlemlerinin bu etkenlere ilişkin değerlendirmelerinin doğruluğu ve uygunluğu kararın doğruluk derecesini belirler.

Öğrencilerin gelişim düzeyini, öğrenme problemlerini-eksiklerini **teşhis etmeye yönelik kararlar**, öğretmen tarafından ya da uzmanlar tarafından verilebilir. Uzmanlar öğrencilerin ilgi, yetenek ve öğrenme problemleri ile ilgili kararlarda genellikle standart testler kullanırlar. Öğretmenler ise daha çok kendi hazırladıkları testleri kullanırlar. Öğretmenler, öğrencinin bir konu ile ilgili kavram yanlışlarını, öğrenme eksikliklerini veya öğrenme eksikliklerinin nedenlerini belirlemek için testler hazırlayabilir, gözlemler yapabilir ya da çeşitli informal yollarla bilgi edinebilirler. Çoğu zaman öğrencinin öğrenme eksikliklerini ve problemlerini belirlemek öğretmenin öğrenciye nasıl destek olabileceği konusunda yeterli bilgi sağlamaz. Öğretmenin öğrenme eksiklikleri ya da problemlerinin nedenlerini de belirlemesi gerekir. Örneğin, iki bilinmeyenli bir denklemi çözemeyen bir öğrencinin bu işlemi doğru yapamamasının nedeni iki bilinmeyenli denklemler ile ilgili bilgi eksikliği olabileceği gibi, öğrencinin daha erken yıllarda öğrendiği temel matematiksel işlemlerdeki yanlış öğrenmelerinden ya da eksik öğrenmelerinden de kaynaklanabilir.

Öğrencileri seçme ve yerleştirme ile ilgili kararlar, daha çok öğrencilerin bir üst öğrenime geçişinde ve çeşitli programlara yerleştirilmesinde alınan kararlardır. Ortaöğretim kurumlarına yerleştirme için kullanılan Seviye Belirleme Sınavı (SBS) ile yükseköğretime geçişte uygulanan Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) öğrencileri seçme ve yerleştirme amacıyla yapılan sınavlardır. Bu sınavlarda uygulanan testlerden elde edilen puanlar ve öğrencilerin tercihleri doğrultusunda öğrencilerin puanları ve tercihlerine uygun programlara yerleştirilmesi işlemi gerçekleştirilir. Ayrıca, öğrencilerin farklı düzeylerde gruplara ayrılması amacıyla uygulanan testlerden elde edilen bilgiler de yerleştirme ile ilgili kararlara dayanak oluşturur.